

ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΥΠΕΡΑΞΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

του Γ. ΣΑΜΑΡΑ Ὑφηγητῆ στο Πανεπιστήμιο τῆς Βουδαπέστης

Ἡ θεωρία τῆς ὑπεραξίας, αὐτὸς ὁ «ἀκρογωνιαίος λίθος» τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ, παρουσιάζει ἐξαιρετικὰ πολύπλοκα θεωρητικὰ καὶ πραχτικὰ προβλήματα. Τὰ θεωρητικὰ προβλήματα ἔχουν σχέση μὲ τὴ σωστὴ κατανόηση καὶ ἐρμηνεία τῆς ὑπεραξίας, μ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἔννοιά της ἢ μᾶλλον μὲ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ ἴδιου τοῦ περιεχομένου της, τῆς φύσης της, τῆς οἰκονομικο-κοινωνικῆς σημασίας της. Ὁ Μάρξ (καθὼς καὶ ἄλλοι θεωρητικοὶ τοῦ μαρξισμού) ἀσχολήθηκε διεξοδικὰ μὲ τὰ προβλήματα αὐτὰ στὸ μνημειώδες ἔργο του, «Τὸ Κεφάλαιο», καὶ ἰδιαίτερα στὶς ἐργασίες του, γνωστὲς μὲ τὸν τίτλο «Θεωρίες ὑπεραξίας», οἱ ὁποῖες θεωροῦνται ὡς ὁ 4ος τόμος τοῦ «Κεφαλαίου».

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς θεμελίωσης τῆς μαρξιστικῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἡ θεωρία τῆς ὑπεραξίας ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς προσοχῆς τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων της. Οἱ ὀπαδοὶ της προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀναπτύξουν παραπέρα καὶ προπαντὸς νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν στὴ συγκεκριμένη ἔρευνα. Οἱ ἀντίπαλοί της, στὸν ἀγῶνα τους νὰ τὴν «ἀντικρούσουν», ἀμέτρητες φορές τὴν ἔβαλαν στὸ κέντρο τῆς κριτικῆς τους, ἀφήνοντάς τὴν κάθε φορὰ ὄχι μόνο ἄτρωτη, ἀλλὰ συνεχῶς δίκαιωνόμενη ἀπὸ τὰ πράγματα.

Ἀλλὰ ἡ ὑπεραξία δὲν εἶναι μόνον ἀφετηριακῆς σημασίας ζήτημα, δὲν παρουσιάζει μόνον θεωρητικὰ προβλήματα. Παρουσιάζει πολύπλοκα «πραχτικὰ προβλήματα» στὴν προσπάθεια χρησιμοποίησής της στὴν ἔρευνα γιὰ τὸ φῶτισμα συγκεκριμένων καταστάσεων. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης σπουδαία πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Γιατὶ ἡ διδασκαλία τῆς ὑπεραξίας, ὅπως κάθε ἐπιστημονικὴ διδασκαλία, δὲν δημιουργήθηκε γιὰ νὰ συμπληρώσει ἀπλῶς τὸ πάνθεον τῶν ἀνθρώπινων γνώσεων, ἀλλὰ γιὰ νὰ χρησιμεύσει σὰν ἔκφραση τῆς οὐσίας τῆς πραγματικότητος καὶ σὰ μέσο γιὰ τὸ φῶτισμα τῆς συγκεκριμένης πορείας τῶν ἀέναντων ἀλλαγῶν της.

Ὁ συγκεκριμένος καὶ λίγο-πολύ ἀκριβῆς ὑπολογισμὸς τοῦ ποσοστοῦ τῆς ὑπεραξίας, τῆς σχέσης δηλαδὴ τῆς ὑπεραξίας (III) πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς νέας ἀξίας ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν τιμὴ τῆς ἐργατικῆς δύναμης (V) στὴ χώρα μας δὲν ἔχει ἐπιχειρηθεῖ παλιότερα, ἢ ἂν ἔγινε κάτι τέτοιο, στηριζόταν κυρίως σὲ ὑποθετικοὺς ὑπολογισμοὺς. Ἔτσι ἀξίζει νὰ χαιρετηθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι στὰ τελευταῖα χρόνια ὀρισμένοι μελετητὲς τῆς χώρας μας προσπάθησαν νὰ ἐξετάσουν καὶ τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τῆς διαμόρφωσης τοῦ ποσοστοῦ τῆς ὑπεραξίας στὴ χώρα μας.

Ἀλλὰ ἡ εἰκόνα ποὺ ἔχουμε μπροστὰ μας εἶναι ἐντελῶς προβληματικὴ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὑπολογισμῶν εἶναι πολὺ ἀντιφατικά. Ἡ αἰτία δρῖσκειται πρὶν ἀπ' ὅλα στὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς ὑπεραξίας, σκοντάφτουμε στὴν ἔλλειψη ἐπαρκῶν καὶ γνήσιων στοιχείων. Οἱ ἰσολογισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ἐπίσημες δημοσιεύσεις στατιστικοῦ ὑλικοῦ δὲν ταξινομοῦνται μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε τὰ μεγέθη ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς ὑπεραξίας καὶ τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου νὰ διακρίνονται σχετικὰ εὐκόλα. Ἀντίθετα, στὰ στοιχεῖα ἐπικρατεῖ ἓνα στατιστικὸ-λογιστικὸ μπέρδεμα ποὺ ἐπίτηδες γίνεται γιὰ νὰ μὴ φανεῖ οὔτε ἡ ὑπεραξία, οὔτε ἡ πηγὴ της, οὔτε τὸ μέγεθός της. Στὴ χώρα μας, μάλιστα, ἀντιγράφοντας τὴν πραχτικὴ τῶν «ὑποδειγματικῶν» καπιταλιστικῶν κρατῶν, στὰ ἐπίσημα στατιστικὰ δελτία καὶ σὲ ἐπιστημονικὲς μελέτες ἔχουν θρονιαστεῖ καὶ «πολιτογραφηθῆκαν» ἔννοιες ποὺ ἀκριβῶς ἔχουν σκοπὸ νὰ θολώνουν τὰ νερά. (Π.χ. ὁ ὅρος: «συντελεστὲς τῆς ἀξίας», ὅπου φέρονται σὰν πηγὴ τῆς νέας ἀξίας ἐξ ἴσου μὲ τὴν ἐργασία, τὸ κεφάλαιο, ἡ γῆ, ὁ ἐπιχειρηματίας).

Ἡ διαστρέβλωση καὶ τὸ ἔλλειπες τῶν στοιχείων ἔχει τὴν ἀντικειμενικὴ καὶ συνειδητὴ πλευρά του. Ἡ ἀντικειμενικὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς, ὅπου λόγῳ «τοῦ ἱεροῦ δικαίω-

ματος Ιδιοκτησίας επί των μέσων παραγωγής» δὲ μπορεί νὰ ξέρει κανεὶς τί μαγειρεύεται στὰ λογιστικὰ ἄντρα τῶν ἐπιχειρήσεων, πολὺ περισσότερο πού αὐτὰ κατοχυρώνονται καὶ διὰ τοῦ νόμου. Ἡ συνειδητὴ πλευρὰ τῆς διαστρέβλωσης δὲν ἔχει μόνο σχέση μετὰ τὴν «ἐπεξεργασία» τῶν στοιχείων πού γίνεται ἀπὸ ὑπεύθυνα ὄργανα καὶ ἰδρύματα, ἀλλὰ κυρίως μετὰ τὸν τρόπο ταξινομήσεως τῶν στατιστικῶν στοιχείων, ἔτσι πού νὰ ἀποφεύγεται ἀκόμα καὶ ἴχνος ξεχωρισμοῦ τῆς νέας ἀξίας σὲ ἀναγκαῖα καὶ ὑπεραξία. Καὶ οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ περιμένει κανεὶς διαφορετικὴ στάση. Ἡ ἀστική τάξη εἶναι κι ἐδῶ συνεπὴς μετὰ τὸν ἑαυτὸ της. Αὐτὸ ὅμως πού δὲν μᾶς δίνουν «ἔτοιμο» πρέπει νὰ τὸ βγάλουμε, νὰ τὸ ἀποκαλύψουμε ἔστω ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ὑπάρχοντα στατιστικὰ στοιχεῖα πού δημοσιεύονται μετὰ διαφορὰς ἐτικέτες.

Ἡ κατάσταση ὅμως πού ἐπικρατεῖ στὸν τομέα τῶν στοιχείων δυστυχῶς κάνει ἀναπόφευκτο τὸν κατὰ προσέγγιση ὑπολογισμό.

Φυσικὰ δὲν εἶναι καθόλου ἀδιάφορος ὁ βαθμὸς τῆς προσέγγισης. Αὐτὸς ὅμως εἶναι συνάρτηση τῆς σαφήνειας τῶν ὑπάρχοντων στοιχείων καθὼς καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς σαφήνειας μετὰ τὴν ὁποία θὰ καθορίσουμε τοὺς συντελεστὲς πού προσδιορίζουν τὰ ζητούμενα μεγέθη. Κι ἐδῶ δὲν δίνεται ἡ ἀπαιτούμενη προσοχή, ἢ γίνονται καὶ λάθη μετὰ φυσικὴ συνέπεια νὰ ἔχουμε ἀποτελέσματα πού πολλὰς φορὲς ἀπέχουν παρασάγγες τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐνῶ ἀναφέρονται στὴν ἴδια περίοδο. Θὰ ἀναφέρω μερικὰ παραδείγματα ἐδῶ. Στὸ περιοδικὸ «Σύγχρονα Θέματα» (τεύχος 12/1964, σελ. 488) βρίσκουμε ἕνα ποσοστὸ ὑπεραξίας γιὰ τὴν τριετία 1958-1961 κυμαινόμενο μεταξὺ 118% καὶ 144%. Ὁ συγγραφέας μᾶς καθιστᾷ προσεχτικὸς καὶ τονίζει ὅτι ἡ ὑπεραξία εἶναι μειωμένη, ἐνῶ τὸ μεταβλητὸ κεφάλαιο αὐξημένο, πράγμα πού ἐπηρεάζει μειωτικὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ὡστόσο ὅμως χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ ποσοστὸ ὑπεραξίας καὶ παραπέμπει ταυτόχρονα σὲ πιστότερους ὑπολογισμοὺς πού δείχνουν γιὰ τὸ 1958 200% ὑπεραξία («Νέος Κόσμος», ἀρ. 2/1962, σελ. 169). Πραγματικὰ στὸ ἄρθρο ὅπου γίνεται παραπομπὴ ὑπάρχει ἕνας ὑπολογισμὸς πού σὲ μεγάλο βαθμὸ παίρνει ὑπ' ὄψη τοῦ ἀρκετοῦ παράγοντες πού θὰ ἐκθέσουμε παρακάτω καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμά του (200% ὑπεραξία) εἶναι πραγματικὸ ἀντικειμενικότερο. Ἀλλὰ καὶ ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου — χαρακτηριστικὸ τῆς σοβαρότητάς του — μιλά γιὰ κατὰ προσέγγιση ὑπολογισμὸ τοῦ ποσοστοῦ τῆς ὑπεραξίας, ἀκριβῶς γιατί δὲν λήφθηκαν ὅλοι οἱ αὐξομειωτικοὶ συντελεστὲς ὑπ' ὄψη. Τέλος, ἄλλοῦ βρίσκουμε γιὰ τὸ ἴδιο διάστημα τῶν τελευταίων 5-6 χρόνων ἕνα ποσοστὸ ὑπεραξίας πού κυμαίνεται μεταξὺ 280-300% καὶ πάνω. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ στὴ χρησιμοποίησι τῶν κριτηρίων πού ὀδηγεῖ σὲ ἀντιθετικὸς ὑπολογισμοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν πρέπει νὰ γίνονται οὔτε καὶ μετὰ τὸ δικαιολο-

γητικὸ τοῦ «παρεμπύπτοντος» ὑπολογισμοῦ.

Διότι ὁ ἀναγνώστης ρωτᾷ: ποιοὸ ποσοστὸ ὑπεραξίας περιέχει τὴν μικρότερη πιθανότητα ἀπόκλισης ἀπὸ τὴν πραγματικὴ κατάσταση; Τὸ ἐρώτημα εἶναι εὐλόγο, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ κλιμάκωση τῆς διαφορᾶς εἶναι μεγάλη (πὸ 140% καὶ πὸ 300%) τὴ στιγμή πού μιὰ μεταβολὴ ἔστω καὶ ἕνα τοῖς ἑκατὸ ἔχει τὴ σημασία της καὶ πολλὰς φορὲς λέει πολλά. Στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν διαμόρφωση μιᾶς καθαρῆς εἰκόνας γιὰ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα θὰ ἐπιχειρήσουμε ἕναν ὑπολογισμό, παίρνοντας ὑπ' ὄψη ὅλους τοὺς ὑπολογίσιμους συντελεστὲς, ἔτσι πού ἡ πιθανότητα ἀπόκλισης νὰ μειωθεῖ στὸ ἐλάχιστο.

Τυχόν παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις θὰ εἶναι πάντα εὐπρόσδεκτες.

✱

Ἡ νέα ἀξία ($v+m$) πού δημιουργεῖ ὁ ἐργάτης εἶναι μέγεθος δοσμένον, τὸ ὁποῖο χωρίζεται σὲ ἀναγκαῖα ἀξία καὶ ὑπεραξία, λόγω τῆς εἰδικῆς ἐκμεταλλευτικῆς φύσεως τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἐπομένως ἡ αὐξησι τοῦ ἐνὸς συστατικῆς στοιχείου της μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο σὲ βάρος τοῦ ἄλλου. Κάθε αὐξησι τῆς ὑπεραξίας, ἐφόσον δὲν συνοδεύεται μετὰ ἀλλαγὴ τοῦ συνολικοῦ μεγέθους τῆς ἀξίας, γίνεται σὲ βάρος τῆς «ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας». Ἄν μετὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγικότητας δὲν συμβαδίζει ἡ ἀνοδος τῶν μισθῶν ἢ μένει πολὺ πίσω ἀπ' αὐτὴν (πράγμα πού ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων στὴν χώρα μας) τότε ἡ σχέση τῆς ὑπεραξίας πρὸς τὴν ἀναγκαῖα ἐργασία (πρὸς τὸ μισθὸ) ἀλλάζει πρὸς ὄφελός της, δηλαδὴ τὸ ποσοστὸ ὑπεραξίας (m/v) αὐξάνει. Καὶ κατὰ συνέπεια αὐξάνει ὁ βαθμὸς ἐκμετάλλευσης.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ νέα ἀξία ($v+m$) ἀποτελεῖ τὸ «μῆλον τῆς ἐριδος» μεταξὺ ἐργατικῆς καὶ ἀστικῆς τάξης. Ἡ μεγάλη πάλη διεξάγεται ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού τὴν δημιουργοῦν καὶ σὲ κείνους πού τὴν ἰδιοποιοῦνται, χωρὶς κανένα ἀντάλλαγμα. Καὶ πόσα «ἐπιχειρήματα» δὲν ἐπιστρατεύονται γιὰ νὰ δείξουν τὸ τί «κακὸ» θὰ γινόταν στὴν οἰκονομία τῆς χώρας ἂν ἱκανοποιούνταν τὸ αἶτημα τῶν ἀνθρώπων τοῦ μόχθου γιὰ ἀνοδο τῶν ἀποδοχῶν τους κατὰ 20-25% τώρα ἄμεσα καὶ γιὰ συνεχὴ ἀναπροσαρμογὴ τους στὸ μέλλον, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸ ὄλο «κακὸ» θὰ συνίσταται σὲ μιὰ μικρὴ μείωσι τῶν κερδῶν πού κοινὴ καὶ μοναδικὴ τους πηγὴ εἶναι ἡ ὑπεραξία.

Μιὰ μείωσι τῶν κερδῶν, μᾶς λένε, θὰ ἐπιρρεάσει δυσμενῶς τὴ συσσώρευσι! Μὰ γιατί νὰ μὴν ἐπιρρεάσει τὴ χλιδὴ, τὴ σπατάλη τῆς παρασιτικῆς «ἠγέτιδας τάξης» ἔτσι πού καὶ γιὰ συσσώρευσι θὰ ἔχουμε περισσότερα καὶ πιὸ καλοθρεμμένη ἐργατιά, ἱκανὴ γιὰ παραγωγικὰ θαύματα; Ἐνῶ τώρα οὔτε σοβαρὲς ἐπενδύσεις γίνονται οὔτε αὐξάνονται οἱ ἀποδοχὲς μετὰ ὅλες τὶς τραγικὲς συνέπειες καὶ

πριν απ' όλα τη μετανάστευση και την καθυστέρηση της χώρας.

Είναι λοιπόν πρωταρχικής σημασίας το ζήτημα της διανομής της νέας αξίας και της σχέσης των διανεμητέων συστατικών της, του m/v . Γι' αυτό ή προσπάθεια να το προσδιορίσουμε ποσοτικά και συγκεκριμένα για τις συνθήκες της χώρας μας, έχει την σπουδαιότητά της. "Ας προσπαθήσουμε να καθορίσουμε πρώτα το πραγματικό μέγεθος της υπεραξίας και της αναγκαίας εργασίας ξεχωριστά το καθένα. Άλλὰ σ' αυτόν ακριβώς τον προσδιορισμό εγκείται ή μεγάλη δυσκολία του προβλήματος.

Σχετικά μ' αυτό δυο είναι κυρίως οι κατηγορίες λαθών που διαπράττονται: Η πρώτη έχει σχέση με τον ύπολογοισμό της υπεραξίας. Συνήθως παίρνουν σά βάση τη λεγόμενη «προστιθέμενη αξία» που φέρεται σάν ιδιαίτερη στήλη στις διάφορες στατιστικές εκδόσεις. Αφαιρούν απ' αυτήν τὰ ποσά που περιλαμβάνονται στην στήλη «άμοιβή εργασίας» (το οποίο έκλαμβάνουν ως αναγκαία εργασία), και το υπόλοιπο τιτλοφορείται υπεραξία (m). Και ως τέτοια μπαίνει στον άριθμητή του κλάσματος m/v το αποτέλεσμα του οποίου ζητούμε.

Άλλὰ θα μπορούσαν έδω να γίνουν πολλές παρατηρήσεις. Πρώτα - πρώτα στον όρο «προστιθέμενη αξία» περιλαμβάνονται και οι άποσβέσεις. Έπομένως αυτές πρέπει να αφαιρεθούν, γιατί δέν είναι νέα αξία, δέν είναι αποτέλεσμα της «ζωντανής εργασίας», αλλά είναι μέρος των πάγιων στοιχείων του σταθερού κεφαλαίου τὰ όποια έχουν παραχθεί προηγούμενα σέ άλλους κλάδους (γι' αυτό ή εργασία πούναι μέσα τους όνομάζεται «νεκρά») και ή αξία τους έπλωσ έχει μεταφερθεί στο νέο προϊόν. Πάνω σ' αυτό δέν υπάρχει συζήτηση, μόνο που πολλές φορές «ξεχνιέται», άπλούστατα γιατί ο ύπολογισμός του είναι άρκετά δύσκολος. Το αν πρέπει ή όχι να ύπολογιστεί δέν είναι συνάρτηση της δυσκολίας του προσδιορισμού του. Πρέπει να ύπολογιστεί και να αφαιρεθεί. Άλλοίως το αποτέλεσμα θάναί παραμορφωμένο (μεγαλύτερο).

Δεύτερο, στην «προστιθέμενη αξία» δέν έχουν συνυπολογιστεί τὰ έμπορικά κέρδη, οι τόκοι, ή γαιοπρόσοδος, οι φόροι κλπ. Άλλὰ είναι γνωστό ότι όλα αυτά έχουν μια και μόνη πηγή: την υπεραξία. Και πρέπει να συμπεριληφθούν στην «προστεθέμενη αξία». Γιατί έμφανίζονται μόν σάν εισοδήματα «έκτός του χώρου» της βιομηχανίας, αλλά δημιουργούνται με τη μορφή υπεραξίας «έντός του χώρου της» (έκτός ένα μικρό μέρος της υπεραξίας που προκύπτει από την παραγωγική άπασχόληση στην σφαίρα της πλατιά έννοούμενης κυκλοφορίας, το οποίο δέν πρέπει να λάβουμε ύπ' όψη μας όταν θέλουμε να ύπολογίσουμε την έκμετάλλευση του βιομηχανικού έργατη). Το μέγεθος αυτών των στοιχείων της υπεραξίας δέν είναι μικρό, είναι σέ όγκο μεγαλύτερο από το

μέγεθος των άποσβέσεων, έτσι που όχι μόνο ν' αντισταθμίζεται ή μείωση που παθαίνει «ή προστιθέμενη αξία» όταν αφαιρέσουμε τις άποσβέσεις, αλλά και να έπιρρεάζεται αύξητικά σέ σοβαρό βαθμό.

Τρίτο, είναι γνωστό ότι οι τιμές κατά μέσο όρο και για μακρό διάστημα διαμορφώνονται έτσι που τελικά να ίσούνται με την αξία (την τιμή παραγωγής) των προϊόντων. Άλλὰ σέ κάθε δοσμένη στιγμή, οι τιμές άποκλίνουν από την αξία, προς τὰ πάνω ή προς τὰ κάτω. Με την παρεμβολή του μονοπωλίου ή άπόκλιση σημειώνεται σταθερά προς τὰ πάνω, με αποτέλεσμα να πραγματοποιείται στο χώρο των μονοπωλίων υπεραξία μεγαλύτερη άπ' όση παρήγαγαν οι εργάτες που άπασχολούν (μονοπωλιακές τιμές πώλησης, χαμηλές τιμές προμήθειας πρώτων ύλών, οι όποιες πρώτες ύλες παρουσιάζονται με έπασχημένη τιμή στα στοιχεία του κόστους κλπ.). Πολλές φορές αυτή ή ιδιόμορφη υπεραξία έχει σοβαρότατες διαστάσεις. Ο ύπολογισμός της όμως είναι έξαιρετικά δύσκολος. Το μόνο που έχουμε να κάνουμε είναι να τὰ έχουμε ύπόψη μας σάν έναν από τους άστάθμητους παράγοντες που αύξάνουν την πιθανότητα άπόκλισης του ύπολογισμένου ποσοστού υπεραξίας από το πραγματικό.

Η δεύτερη κατηγορία λαθών έχει σχέση με τον ύπολογισμό του « v », δηλαδή του παρανομαστή του κλάσματος μας. Συνήθως το έξομοιώνουν με το κονδύλι του στατιστικού όρου «άμοιβή εργασίας». Κι έδω θα μπορούσαν να γίνουν ούσιώδεις παρατηρήσεις. Πρώτο: ότι σ' αυτό το κονδύλι περιλαμβάνονται και άμοιβές του διεθυντικού - διοικητικού προσωπικού κλπ. (οι «έπί μισθώ» άπασχολούμενοι) και άμοιβές των βιομηχανικών εργατών (άπασχολούμενοι «έπί ήμερομισθίω»). Αυτοί οι τελευταίοι παράγουν τον κύριο όγκο της υπεραξίας. Ένας άριθμός των «έπί μισθώ» άπασχολούμενων κάνει παραγωγική δουλειά, παράγει δηλαδή νέα αξία, άρα αναπληρώνει την άμοιβή του και πάνω άπ' αυτή δημιουργεί και υπεραξία. Γι' αυτό ή άμοιβή τους είναι ένα μέρος της αξίας που παράγουν, δηλαδή το αντίστοιχο της αναγκαίας εργασίας (v). Έπομένως μόνον ή δική τους άμοιβή μαζί με την άμοιβή των βιομηχανικών εργατών άποτελεί το συνολικό μεταβλητό κεφάλαιο, το v .

Άλλὰ μεταξύ των «έπί μισθώ» άπασχολούμενων, συγκαταλέγουν και τους ιδιοκτήτες, έπιχειρηματίες, διεθυντές άνωτάτου έπιπέδου, ήγετικούς ύπαλλήλους, συμβούλους, ντόπιους και ξένους έμπειρογνώμονες, των όποιων οι άμοιβές δέν πρέπει να θεωρηθούν ως μέρος του « v », γιατί ή πηγή τους είναι ή υπεραξία (m) και μόνον λογιστικώς παρουσιάζονται ως «άμοιβή εργασίας» για λόγους πολλούς και «σοβαρούς» για τους καπιταλιστές. (Διότι έτσι τεχνητά παραφουσκώνεται το κόστος, παρουσιάζοντας αύξημένο τον «συντελεστή εργασίας», άρα ή «νόμιμος» τιμή πρέπει να εύθυγραμμισθεί ανά-

λογα μ' αυτό το κόστος. Σε συνέχεια, τα κέρδη έτσι εμφανίζονται μειωμένα, πράγμα που σημαίνει αποφυγή φόρων, έξασφάλιση προνομίων λόγω «στενότητας» κεφαλαίου προς συσσώρευση, παροχή «κινήτρων», όπως «φθινό χρήμα», επιδοτήσεις, έκχωρήσεις κλπ. κλπ.). "Αν την άμοιβή αυτών των «άπασχολουμένων» την άνεχθούμε ως μέρος του ν, τότε το αποτέλεσμα που ψάχνουμε θάνα διπλά μειωμένο: ένα γιατί μικραίνει το ποσό που στην σχέση που έρευνούμε αποτελεί τον αριθμητή και δεύτερο γιατί αυξάνεται το ποσό του παρανομαστή. Η αξία του κλάσματος που εκφράζει το ποσοστό υπεραξίας θά μειωθεί σοβαρά.

Για να γίνουμε πιο κατανοητοί ως αναφέρουμε ένα παράδειγμα με βάση τα συγκεκριμένα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας*. Στα 1960 στην περιοχή πρωτεύουσας και προκειμένου για καταστήματα άνω των 10 ατόμων, καταβλήθηκαν για «άμοιβή εργασίας» 2.550 εκ. δρχ. 'Απ' αυτά τα 1.771 εκ. δρχ. τα εισέπραξαν οι βιομηχανικοί εργάτες (ήμερομίσθια) και τα 779 οι έμμισθοι. Δηλαδή η αναλογία κατανομής άμοιβών μεταξύ μεροκαματιάρηδων και έμμισθων είναι σχεδόν 2,2:1, ενώ σε κάθε 7 μεροκαματιάρηδες αντιστοιχεί ένας «έμισθος», δηλαδή αναλογία 7:1**. Ένα μικρό δείγμα κι αυτό της απόστασης (στο τετραπλάσιο σχεδόν) των μέσων άμοιβών των «έμμισθων» από τις αποδοχές των εργατών. 'Αλλά έχουμε κάθε λόγο να υποθέσουμε ότι σχεδόν τα 50% των 779 εκ. είναι «άμοιβή εργασίας» ακριβώς εκείνων των «εργαζομένων» που, όπως αναφέραμε δεν δημιουργούν αξία, και τα εισοδήματά τους ως προς τη φύση τους και την προέλευσή τους δεν είναι «ν» αλλά «π». Και είναι σεβαστό το ποσό, 400 εκ. δρχ. περίπου. Αυτό πρέπει να αφαιρεθούν από τα 2.550 εκ. «άμοιβής εργασίας» και να προστεθούν στην υπεραξία. Έτσι ο αριθμητής του κλάσματος π/ν θά αυξηθεί σοβαρά, ο δε παρανομαστής θά μειωθεί. Το αποτέλεσμα της διαίρεσης π/ν, το ποσοστό υπεραξίας, θά αυξηθεί ακόμα πιο πολύ.

Δεύτερο: από το ποσό «άμοιβή εργασίας» πρέπει να αφαιρεθεί, αν όχι δλο, το μισό τουλάχιστο του ποσού που καταβάλλεται για κοινωνικές ασφάλισεις κλπ., το οποίο δεν μετατρέπεται πλήρως ούτε έμμεσα σε εισόδημα των εργαζομένων, υπολογίζεται όμως έξ ολοκλήρου μέσα στο κονδύλι «άμοιβή εργασίας». Και πρέπει να τονισθεί πάλι ότι δεν πρόκειται για παραμελητέο ποσό. Ο καθηγητής κ. Γ. Κουτσουμάρης το υπολογίζει*** στο 25% του συνόλου των ήμερομισθίων αυτό που «αποτελεί συνεισφοράν του εργοδότη εις τας κοινωνικάς ασφάλισεις και παρεμφερή ταμεία

προνοίας των εργατών». "Αν λάβουμε υπόψη τη διασπάθιση του ποσού των ταμείων αυτών, την παραφουσκωμένη γραφειοκρατία από την «ταχτοποίηση» των ήμετέρων κλπ., τότε γίνεται φανερή η βασιμότητα της παρατήρησης αυτής.

**

"Ας προσπαθήσουμε τώρα να υπολογίσουμε το ποσοστό υπεραξίας για την περίοδο γύρω στο 1960. Κατά τον υπολογισμό πρέπει ασφαλώς να αποφύγουμε τα λάθη που ήδη σημειώσαμε τονίζοντας εκ των προτέρων ότι και ο παρών υπολογισμός θάνα κατά προσέγγιση, αλλά η προσέγγιση προς το απόλυτα άληθινό μέγεθος θάνα πολύ μεγαλύτερη από οποιοδήποτε άλλο αποτέλεσμα που λαμβάνεται από πιο ανακριβείς υπολογισμούς. Το όριο απόκλισης από το πραγματικό μέγεθος θά είναι πολύ πιο μικρό, ενώ θά προσπαθήσουμε ταυτόχρονα να προσδιορίσουμε εκείνους τους άστάθμητους παράγοντες οι οποίοι κάνουν το αποτέλεσμα που θά βρούμε να φέρει τον χαρακτήρα του κατά προσέγγιση υπολογισμού.

Θά χρησιμοποιήσουμε τα στοιχεία που περιέχονται στην έκδοση της ΕΣΥΕ (1962) για τα 'Αποτελέσματα της 'Ετήσιας Βιομηχανικής 'Ερεύνης του έτους 1960. Στην σελίδα 28-29 εκτίθενται όρισμένα βασικά μεγέθη, άπαραίτητα για τον υπολογισμό του βαθμού της υπεραξίας. "Ας τα πάρουμε με τη σειρά. Η άκαθάριστη αξία της βιομηχανικής παραγωγής στα 1960 φέρεται ότι έφθασε τις 31.277 εκ. δραχμές. Πρόκειται για την βιομηχανική παραγωγή καταστημάτων που άπασχολούν άνω των 10 ατόμων. Οι στατιστικές δείχνουν ότι τα άνω των 10 ατόμων βιομηχανικά καταστήματα στην χώρα μας (σύμφωνα με την απογραφή που διενήργησε η ΕΣΥΕ) άνέρχονται στα 5.804 τον αριθμόν (δηλαδή τα 5,3% του συνόλου των βιομηχανικών, βιοτεχνικών, χειροτεχνικών καταστημάτων της χώρας) αλλά διαθέτουν το μεγαλύτερο μέρος της κινητήριας δύναμης και δίνουν περίπου τα δύο τρίτα της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας (της μεταποίησης δηλαδή).

'Από το σύνολο αυτής της άκαθάριστης αξίας των βιομηχανικών καταστημάτων άνω των 10 ατόμων (31.277 εκ.) πρέπει να αφαιρεθεί η αξία των αναλωθέντων υλικών (μαζί με τα καύσιμα και την ηλεκτρική ενέργεια) που εισοδυναμεί με 21.238 εκ. δρχ. (δπως μάς πληροφορεί το δημοσίευμα της ΕΣΥΕ) για να λάβουμε την «προστιθεμένη αξία» που σαν αποτέλεσμα της άφαιρέσης, άνέρχεται στα 10.039 εκ. δρχ. Αυτή η «προστιθεμένη αξία» πρέπει να είναι η νέα αξία, η αξία δηλαδή που είναι αποτέλεσμα της εργασίας που άνάπτυξαν οι βιομηχανικοί εργάτες κατά την διαδικασία της έτήσιας βιομηχανικής παραγωγής. Αυτή η νέα αξία, λόγω των νόμων που ισχύουν στον καπιταλισμό, χωρίζεται σε άναγκασία

* Βλ. 'Αποτελέσματα έτησιας βιομηχανικής έρεύνης έτους 1960, 'Αθήναι 1962, σελ. 30-31.

** Βλ. Γ. Κουτσουμάρης «Μορφολογία». 'Επ. Βιομηχανίας. 'Αθήναι 1963, σελ. 77.

*** Στο ίδιο σελ. 233.

(άμοιβή εργασίας, «ν» και σε υπεραξία «μ») "Αν λοιπόν καταφέρουμε αυτή τη νέα αξία να την μοιράσουμε σωστά σε «ν» και σε «μ», τότε το πρόβλημα λύθηκε. Άλλα ακριβώς έδω βρίσκεται το δυσκολότερο μέρος του ζητήματος.

Ας αρχίσουμε πρώτο από το «ν»: από τον υπολογισμό εκείνου του μέρους του κεφαλαίου το οποίο δαπανήθηκε για την αγορά της εργατικής δύναμης (άμοιβή εργασίας). Τα στοιχεία αναφέρουν ότι η «έτήσια άμοιβή εργασίας» ήταν 4.041 εκ. δρχ. Αυτό είναι μεγαλύτερο από το «V», την αναγκαία εργασία δηλαδή. Ο λόγος τώρα πια είναι απλούστατος: από τα 4.041 εκ. δρχ. μόνο τα 2.953 εισέπραξαν αυτοί που εργάζονται «επί ημερομισθίω» (οι καθατοί βιομηχανικοί εργάτες), τα άλλα 1088 εκ. δρχ. τα εισέπραξαν οι έμμισθοι. Με βάση την εκτίμηση που έγινε στα προηγούμενα, μόνο το μισό αυτού του ποσού πρέπει να θεωρηθεί ως «ν», το δε άλλο μισό (544 εκ. δρχ.) είναι «μ», δηλαδή μέρος της υπεραξίας που με διάφορες μορφές έχει μεταφερθεί στο κονδύλι «άμοιβή εργασίας». Έτσι το «ν» ως τώρα διαμορφώθηκε ως εξής: τα έσοδα των βιομηχανικών εργατών (σύνολο μεροκαμάτων του έτους) συν τα μισά των εσόδων των έμμισθων ($2953 + 544 = 3497$ εκ. δρχ. «ν»). Άλλα και από το ποσό 3.497 πρέπει να αφαιρεθούν τα μισά τουλάχιστο των «είσφορών στο ΙΚΑ και άλλων ταμείων προνοίας» που ανέρχονται στο $\frac{1}{4}$ του ποσού «άμοιβή εργασίας», γιατί όπως είπαμε ούτε κατά έμμεσο τρόπο τα εισπράττουν οι εργάτες. Το $\frac{1}{4}$ του 3497 εκ. δρχ. είναι 874 εκ. δρχ. Το μισό είναι 437 εκ. δρχ. "Αν αυτό αφαιρεθεί από το 3.497 εκ. δρχ. τότε λαμβάνουμε το τελικό «ν», δηλαδή το ποσό 3.060 εκ. δρχ.

Ας δοῦμε τώρα πώς διαμορφώνεται ή υπεραξία (μ). Πρώτα-πρώτα πρέπει να αφαιρέσουμε από τα 10.039 εκ. δρχ. «προστιθεμένης αξίας» το τελικό ποσό του «ν» που υπολογίσαμε παραπάνω ($10.039 - 3060 = 6.979$ εκ. δρχ.). Από το υπόλοιπο που λάβαμε πρέπει να αφαιρέσουμε ακόμα τις αποσβέσεις οι οποίες περιλαμβάνονται στην «προστιθεμένη αξία» ως «συντελεστής κεφαλαίου» (πρόκειται για το πάγιο κεφάλαιο) αλλά είναι απλώς μεταφερθείσα παγία αξία, δεν είναι νέα αξία, κατά συνέπεια ούτε υπεραξία. Το σύνολο των αποσβέσεων για όλη την εθνική οικονομία στα 1960 ήταν 4.591 εκ. δρχ.* σε τρέχουσες τιμές (και τα ποσά που εξετάζουμε είναι σε τρέχουσες τιμές). Από αυτές τις αποσβέσεις αναλογούν στη μεταποίηση τα 18% περίπου (δσα δηλαδή ε-

ναι και ή συμμετοχή της στο 'Ακαθάριστο Έθνικό Προϊόν), δηλαδή 826,4 εκ. δρχ. Έπειδή όμως τα στοιχεία που αναλύουμε περιλαμβάνουν βιομηχανικά καταστήματα άνω των 10 ατόμων μόνο, δεν πρέπει να αφαιρέσουμε ολόκληρο το ποσό των αποσβέσεων της βιομηχανίας, αλλά μόνο το μέρος που τους αναλογεί. Παίρνοντας υπ' όψη ότι αυτά τα καταστήματα δίνουν τα $\frac{2}{3}$ της ακαθάριστης βιομηχανικής παραγωγής, κατά προσέγγιση δεχόμαστε σαν αφαιρετέο ποσό αποσβέσεων τα $\frac{2}{3}$ του 826,4 = 545,4 εκ. δρχ. Επομένως έχουμε τώρα πια $6.979 - 545,4 = 6.433,6$ εκ. δρχ. Αυτά τα 6.433,6 εκ. δρχ. είναι τα κέρδη που περνούν στα χέρια των βιομηχάνων (ποσοστό κέρδους 25,6%).

Άλλα αυτά δεν ισούνται με ολόκληρη την υπεραξία (μ) που παράχθηκε στο χώρο της βιομηχανίας. Είναι πια λίγα από αυτήν, γιατί ένα μέρος πέρασε στα χέρια των εμπόρων σαν έμπορικό κέρδος. Άρα κι αυτό πρέπει να συνυπολογιστεί. Σύμφωνα μ' ένα κατά προσέγγιση υπολογισμό μας, το έμπορικό κέρδος που έχει την πηγή του στην υπεραξία που παρήγαγαν οι βιομηχανικοί εργάτες, ανέρχεται στο ποσό των 321,5 εκ. δρχ.* Τέλος πρέπει να συνυπολογίσουμε και τους τόκους που κατέβαλαν οι βιομήχανοι για δάνεια που πήραν. Οι τόκοι αυτοί φέρονται βέβαια ως στοιχεία του κόστους, αλλά στην ουσία τους είναι μέρος της υπεραξίας, το οποίο καταβάλλεται στους δανειστές (τράπεζες κλπ.). Στην ανάλυση των στοιχείων του κόστους των βιομηχανικών προϊόντων που κάνει ο καθηγητής κ. Γ. Κουτσουμάρης (βλέπε: προαναφερθέν έργο, σελ. 228-231) υπολογίζει ότι τα 4,1% του κόστους είναι τόκοι βραχυπροθέσμων και μακροπροθέσμων δανείων. Στην περίπτωση μας το συνολικό κόστος της βιομηχανικής παραγωγής που εξετάζουμε είναι περίπου 25 δισεκ. δραχμές. Τα 4,1% του ποσού αυτού είναι 1.025 εκ. δρχ. "Ας μή μάς παραξενεύει το μέγεθος του ποσού των τόκων. Να πάρουμε υπ' όψη ότι περίπου τα $\frac{2}{3}$ του συνόλου του ενεργητικού κεφαλαίου των βιομηχανικών επιχειρήσεων προέρχεται από δανειακά κεφάλαια και μόνον το $\frac{1}{3}$ περίπου είναι

* Σημειώνουμε έδω τον τρόπο υπολογισμού του ποσού αυτού. Γενικά ή αναλογία καταβληθέντος βιομηχανικού και έμπορικού κεφαλαίου στη χώρα μας είναι περίπου 10 : 1. Παίρνοντας υπ' όψη ότι το ποσοστό κέρδους είναι το ίδιο σ' όλους τους τομείς της κεφαλαιοκρατικής δράσης, βγαίνει ότι το σύνολο του έμπορικού κέρδους ίσούται με το $\frac{1}{10}$ του συνόλου του βιομηχανικού κέρδους που υπολογίσαμε παραπάνω. ($6.433,6 \times 0,1 = 643,36$). "Αν υποθέσουμε ότι το μισό του έμπορικού κέρδους (643,36 εκ. δρχ.) προέρχεται από τη βιομηχανική υπεραξία, με τη μορφή «παραχώρησις τιμών», τότε το ποσό που πρέπει να λάβουμε υπ' όψη για τον υπολογισμό μας είναι αυτό που ήδη σημειώσαμε, δηλ. 321,5 εκ. δρχ.

* Βλ. Έθνικοί Λογαριασμοί Ελλάδος 1958 - 1961, άριθ. 12, σελ. 43.

δικά τους. (Βλέπε: «Τὸ Βῆμα», 11.11.1964).

Τώρα πια μπορούμε νὰ λογαριάσουμε μὲ λίγο, πολὺ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὸ συνολικὸ μέγεθος τῆς ὑπεραξίας: 6.433,6 βιομηχ. κέρδη, σὺν 321,5 ἐμπορικὰ κέρδη, σὺν 1.025 τόκοι, ἴσον 7.780,1 ἐκ. δρχ. ὑπεραξία (m). Τώρα δὲν ἀπομένει παρά νὰ ἐκτελέσουμε τὴ διαίρεση $m/v \times 100$ καὶ θὰ ἔχουμε τὸ ποσοστὸ ὑπεραξίας. Ἦτοι:

$$7.780,1 : 3.060 \times 100 = 254,3\%.$$

Τὸ ὕψος τοῦ ποσοστοῦ τῆς ὑπεραξίας εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο στὴ χώρα μας. Αὐτὸ γίνεται ἀκόμα καταθλιπτικότερο, ἂν πάρουμε ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας εἶναι πολὺ χαμηλὴ, τὸ μέγεθος τῆς νέας ἀξίας ποὺ δημιουργεῖ ἐπίσης χαμηλό, καὶ ὅταν ἀπ' αὐτὴν τὰ 255% μετατρέπονται σὲ ἀπλήρωτη δουλειά, τότε αὐτὸ ποὺ μένει στὴν ἐργάτη εἶναι σὲ ἀπόλυτο μέγεθος πολὺ πιὸ χαμηλὸ ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ θὰ εἰσέπραττε ὁ Ἄγγλος ἐργάτης ἀκόμα καὶ μὲ 400% βαθμοῦ ἐκμετάλλευσής του. Καί, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε ἓνα γνωστὸ δείκτη, σὲ κάθε 1 δραχμὴ ποὺ παίρνει ὁ ἐργάτης ὡς μεροκάματο στὴν Ἑλλάδα, ἀντιστοιχοῦν 2,5 δρχ. ὑπεραξία ποὺ μεταβάλλεται σὲ «εἰσόδημα» τῶν κάθε λογῆς ἐκμεταλλευτῶν του.

Ἄς παρατηρήσουμε ἐδῶ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ποσοστοῦ ὑπεραξίας εἶναι κατὰ προσέγγιση. Καὶ αὐτὸ γιὰτὶ μιὰ σειρά αὐξομειωτικοὶ παράγοντες δὲν πάρθηκαν, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρθοῦν, ὑπ' ὄψη. Τέτοιοι εἶναι: ἡ γαιοπρόσοδος ποὺ καταβάλλουν στοὺς κτηματίες οἱ βιομήχανοι (πηγὴ τῆς εἶναι ἐπίσης ἡ ὑπεραξία), ἡ ὑπεραξία ποὺ περιέχεται σὲ κείνα τὰ «ἀναλωθέντα ὑλικά, ποὺ παράχθηκαν καὶ χρησιμοποιήθηκαν στὸ δοσμένο ἔτος, καὶ ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ κόστος, οἱ φόροι ποὺ περιλαμβάνονται στὶς «ἀγοραῖες τιμές» καὶ ποὺ μειώνουν παραπέρα τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐργάτη (τὸ «v») καὶ μάλιστα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὴ μείωση ποὺ ὑφίστανται τὰ κέρδη ἀπ' τὴ φορολογία κλπ. Ἄν τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ἐπέτρεπαν τὴν στάθμιση κι αὐτῶν τῶν παραγόντων μᾶλλον θὰ προέκυπτε ἄνωτερο ποσοστὸ ὑπεραξίας.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ὑπολογισμὸς ποὺ ἔγινε, παρά τὴν ὀρισμένη πολυπλοκότητά του, περιέχει τὸ μικρότερο ὄριο ἀπόκλισης ἀπὸ τὸ πραγματικὸ μέγεθος, σὲ σχέση μὲ κάθε ἄλλο «χονδρικὸ» ὑπολογισμὸ ποὺ ἀπλοποιεῖ ἢ ὑπενθυμίζει μόνο τοὺς σπουδαιότερους προσδιοριστικούς παράγοντες, χωρὶς νὰ τοὺς σταθμίζει καὶ νὰ τοὺς λογαριάσει. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ θεωροῦμε ὅτι τὸ ἀποτέλεσμά μας εἶναι πειστικότερο παντὸς ἄλλου διαφορετικοῦ ἀπ' αὐτό.

Μεγάλη σημασία ἔχει νὰ ἐρευνηθεῖ ἡ τάση διαμόρφωσης τοῦ ποσοστοῦ ὑπεραξίας. Ὑπάρχουν πολλὲς ἐνδείξεις ποὺ πείθουν ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀνοδική, καὶ μάλιστα μὲ γρήγορο ρυθμὸ. Πάντως ἂς ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἰδιαίτερης ἐρευνας. Καὶ σὲ σχέση μ' αὐτὸ καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς τάσης τοῦ μέσου ποσοστοῦ κέρδους. Ἡ τάση του νομοτελειακὰ εἶναι πτωτική. Ἄλλὰ μήπως στὴ χώρα μας οἱ ἀντίθετες δυνάμεις (ἀνοδο ποσοστοῦ ὑπεραξίας, ἐπιτάχυνση κυκλοφορίας κλπ.) ὑπερισχύουν στὸ δοσμένο στάδιο ἀνάπτυξης μὲ ἀποτέλεσμα ἡ γενικὴ τάση γιὰ πτώση νὰ παρουσιάζει στασιμότητα ἢ ἀκόμα καὶ ὑποχώρηση; Ἀπλῶς διατυπώνεται τὸ ἐρώτημα γιὰ νὰ ὑποκινήσουμε σὲ ἐρευνα. Πρόκειται γιὰ πρόβλημα κεντρικῆς οἰκονομικῆς σημασίας.

Τέλος, κάθε παρατήρηση θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτη. Ἄλλὰ ἓνα κύριο συμπέρασμα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸ μας, καὶ ποὺ δὲν ἐπιδέχεται σοβαρὴ ἀμφισβήτηση, εἶναι ὅτι ὁ βαθμὸς ἐκμετάλλευσής τῆς χώρας μας παρουσιάζει «ἀξιοζήλευτο» ὕψος γιὰ πολλοὺς ξένους καπιταλιστὲς καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς συνιστᾷ τὴν κύρια δύναμη «προσέλκυσης» τῶν ξένων κεφαλαίων στὴν Ἑλλάδα. Ἄλλωστε ἡ σειρά τῶν κινήτρων, διευκολύνσεων, ἐκχωρήσεων καὶ σκανδαλωδῶν μέτρων ποὺ λήφθηκαν καὶ λαμβάνονται γιὰ προσέλκυση τοῦ ξένου κεφαλαίου στὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς τῶν «ἀνοικτῶν θυρῶν», ἀποβλέπουν στὴ δημιουργία εὐνοϊκῶν συνθηκῶν γιὰ τὴν αὐξηση τῆς ἐκμετάλλευσής. Τὸ κύριο κίνητρο γιὰ τὸ κεφάλαιο εἶναι ἡ ὑπεραξία, καὶ ὄχι μόνο μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἐπιδιώκεται νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατὸ μεγαλύτερη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀξιοποίησής της, τῆς ἐκ νέου μετατροπῆς της σὲ κεφάλαιο, μὲ σκόπο τὴν ἀπορρόφηση νέας ὑπεραξίας, κ.ο.κ.